

**แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการออกแบบเครื่องแต่งกาย
สตรีจากผ้าฝ้าย: กรณีศึกษาชุมชนทอผ้าฝ้ายบ้านเฮี้ย
อำเภอปัว จังหวัดน่าน**

**A RESEARCH OF PROFICIENCY DEVELOPMENT
IN FASHION DESIGN MADE FROM HAND
WOVEN COTTON: CASE STUDY OF HAND
WOVEN COTTON FABRIC, BAAN HIA, PUA
DISTRICT, NAN PROVINCE**

จักรพันธ์ สุระประเสริฐ*
Jakapan Suraprasert*

* อาจารย์ประจำ ภาควิชาการออกแบบและธุรกิจแฟชั่น มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

* Lecturer, Fashion Design and Fashion Business, Faculty of Fine and Applied Arts, Dhurakij Pundit University

* Email: jakapan.sur@dpu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อค้นหาแนวทางพัฒนาการออกแบบเครื่องแต่งกายสตรีจากผ้าฝ้ายทอมือของชุมชนทอผ้าฝ้ายบ้านเฮี้ย อำเภอบัว จังหวัดน่าน ซึ่งการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาลักษณะเด่นของลายผ้าฝ้ายทอมือที่ชุมชนมีอยู่โดยการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลจากชุมชนแม่เฮี้ย ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาปัญหาและความต้องการในการขยายกลุ่มลูกค้า โดยการสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชนและตัวแทนจำหน่าย จำนวน 100 คน และขั้นตอนที่ 3 การนำหลักการออกแบบเครื่องแต่งกายไปใช้วิเคราะห์ปัญหาจากลักษณะตัวอย่างเครื่องแต่งกายที่ชุมชนมีอยู่ ด้วยการศึกษาผ้าฝ้าย การสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน และการวิเคราะห์ตัวอย่างเครื่องแต่งกายจากผ้าฝ้าย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการสังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

จากการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัยได้ว่า ลักษณะของผ้าทอมือที่ชุมชนมีอยู่คือ ผ้าทอลายน้ำไหล และผ้าทอลายขีด รูปแบบเครื่องแต่งกายที่ชุมชนมีอยู่ไม่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายใหม่ ชุมชนไม่มีความรู้ในการใช้หลักและกระบวนการในการออกแบบเครื่องแต่งกายจากการวิเคราะห์ทำให้ได้แนวทางพัฒนาการออกแบบเครื่องแต่งกายสตรีจากผ้าฝ้ายที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้หลักในการออกแบบ

คำสำคัญ: ผ้าฝ้ายทอมือ รูปแบบเครื่องแต่งกาย แนวทางการออกแบบเครื่องแต่งกาย

Abstract

The main objective of this Mixed-Methods research is to find out proficiency development in fashion design made of hand-made woven cotton, a case study of hand-woven fabric cotton at Baan Hia, Pua district, Nan province, Thailand which has successfully been done and divided into three steps; the first step, a study of outstanding cotton's features in the existing patterns by studying community's cotton at 'Baan Hia', the second step, an investigation of problems and needs for expanding to new targets and customer groups by interviewing 100 stakeholders consisted of community representatives and cotton distributors; and the third step, an implementation of fashion design principle to analyze those problems from the existing cotton clothing of Baan Hia with the study of woven cotton, interview of community representatives and analysis the clothing samples of woven-fabric cotton in the community 'Baan Hia'. Frequency, percentage, mean, standard deviation and content analysis are statistically employed for data analysis.

After analysis and synthesis all data, the results showed that the existing cotton's features and patterns are 'Num Lai textile woven pattern and Khit textile woven pattern' including the present attires and community's clothing styles do not meet the needs of new target groups. The community has no knowledge of principles and process of costume design. And from those analyses made its design possible and the proficiency development of women's suitable cotton design through the principles of clothing and fashion design are found respectively.

Keywords: Hand-woven Cotton, Costume Style, Guideline of Clothing Design

บทนำ

ลื้อหรือไทลื้อ¹ หนึ่งในชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในแถบภาคเหนือบริเวณล้านนาไทย แถบจังหวัด จังหวัดเชียงใหม่ พะเยา เชียงราย ลำพูน และน่าน โดยบรรพบุรุษชาวไทลื้อนั้นอพยพมาจากสิบสองปันนา ชนกลุ่มนี้มีวัฒนธรรมในการทอผ้าซึ่งส่วนใหญ่เป็นผ้าฝ้ายที่ตกแต่งลวดลายลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน แสดงถึงเผ่าพันธุ์ของกลุ่มชนของตนเองแตกต่างจากกลุ่มอื่น นับจากโบราณกาลสมัยของบรรพบุรุษชาวไทลื้อ จะมีการทอผ้าฝ้ายเพื่อใช้ในครัวเรือนหลายหลากประเภท ได้แก่ ผ้าซิ่น ผ้านวม ผ้าขาวม้า และทอตุ่ง เป็นต้น การทอผ้าฝ้ายแต่ละผืนใช้เวลาร่วมสัปดาห์หรือนานนับเดือนขึ้นอยู่กับลวดลายและขนาดของผ้า ชาวไทลื้อมีขั้นตอนและกระบวนการทอผ้าที่เป็นธรรมชาติ ทั้งวัสดุและอุปกรณ์การย้อมสีจากธรรมชาติอันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านที่สั่งสมสืบทอดต่อกันมาถึงลูกหลานรุ่นปัจจุบัน

การทอผ้าฝ้ายไทลื้อในจังหวัดน่านนับเป็นอีกแหล่งหนึ่งที่เป็นที่รู้จักของภาคเหนือ โดยมีลักษณะเด่นของลวดลายอันเกิดจากจินตนาการของช่างทอไทลื้อ ซึ่งสามารถถ่ายทอดแรงบันดาลใจจากสายน้ำธรรมชาติ ได้แก่ สายน้ำน่านอันเป็นสายน้ำแห่งชีวิตที่หล่อเลี้ยงความอุดมสมบูรณ์ของชาวน่านมาเนิ่นนาน โดยปรากฏประวัติที่มาในจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ที่วาดลวดลายของผ้าซิ่นผู้หญิงอย่างงดงามแม้มีร่องรอยผุกร่อนก็ตาม ลายน้ำไหลสมัยแรกๆ นิยมใช้ไหมเงินและไหมคำดำนลายผ้าตรงส่วนที่เป็นหยักของกระแสน้ำ ส่วนเทคนิคการทอผ้าฝ้ายไทลื้อนั้นมีหลากหลาย เช่น การจก ขิด ยกดอกหมึก และการทอที่โดดเด่นที่สุดคือการทอแบบเกาะหรือลวงซึ่งถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่นับเป็นราชินีแห่งลายผ้า อันเป็นต้นแบบความงามของชาวเมืองเหนือ

ชุมชนทอผ้าฝ้ายบ้านเฮี้ย ในอำเภอบัว จังหวัดน่าน เป็นกลุ่มที่สืบทอดแนวความคิดจากวัฒนธรรมชุมชน ที่ทำการรวมกลุ่มกันเพื่อผลิตผ้าทอไทลื้อในรูปแบบเฉพาะตน เป็นการสืบทอดเพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษที่ค่อยลดเลือนหายไปในช่วงยุคสมัยใหม่ มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานภูมิปัญญาสมัยใหม่ เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์สำหรับจำหน่าย เช่น การผลิตผ้าทอไทลื้อที่มีลวดลายโบราณและลวดลายประยุกต์ การผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปที่มีการประยุกต์มาจากผ้าทอ รวมไปถึงการนำผ้าทอมาแปรรูป และการนำเศษผ้าทอที่เหลือใช้มาผลิตเป็นของใช้ตกแต่งบ้านการรวมกลุ่มกันของชุมชนทอผ้าฝ้ายบ้านเฮี้ยที่ยาวนานหลายสิบปีจนมาถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามชีวิตของชาวไร่ที่เปลี่ยนไปตามพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคม ได้ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้ซื้อและความต้องการ จึงต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบของเครื่องแต่งกายจากผ้าทอให้ตอบสนองความต้องการของตลาดที่เปลี่ยนแปลงไป

จากการที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ ตัวแทนของชุมชน พบว่า ปัญหาคือรูปแบบของเสื้อผ้าที่มีลักษณะที่เหมาะสมกับกลุ่มลูกค้าที่สูงอายุเท่านั้น ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีการแข่งขันทางการตลาดในลักษณะของเครื่องแต่งกายที่ใช้ผ้าทอกับชุมชนอื่นๆในประเทศไทยค่อนข้างสูง อีกทั้งลักษณะของเครื่องแต่งกายจากผ้าทอในปัจจุบันยังไม่มีที่ยอมรับจากผู้บริโภคส่วนใหญ่ ถึงแม้ในปัจจุบันหน่วยงานและองค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนจะมีการณรงค์ให้สวมใส่ชุดทำงานที่ใช้ผ้าทอบ้างแล้วก็ตาม แต่ในความเป็นจริงผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังไม่มีควมสนใจที่จะซื้อเครื่องแต่งกายประเภทนี้ด้วยความชอบส่วนตัว โดยเฉพาะกลุ่มผู้บริโภคที่มีอายุในช่วงวัยเริ่มต้นทำงานถึงวัยกลางคน เนื่องจากรูปแบบของเครื่องแต่งกายไม่เหมาะสมกับวัย

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะค้นหาแนวทางในการพัฒนารูปแบบเครื่องแต่งกายสตรีจากผ้าฝ้ายบ้านเฮี้ย อำเภอบัว จังหวัดน่าน เพื่อให้ได้ข้อมูลในการพัฒนาการออกแบบเครื่องแต่งกายที่ใช้ผ้าทอจากชุมชน สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างจากเดิม และยังเป็นการช่วยสนับสนุนให้คนไทยใช้เครื่องแต่งกายที่ใช้ผ้าทอมากขึ้น

¹ ที่มาของข้อมูล: ผ้าทอไทลื้อ อำเภอยางตลาด-พะเยา , 12 เมษายน 2555

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อค้นหาแนวทางในการพัฒนารูปแบบเครื่องแต่งกายสตรีจากผ้าฝ้าย

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จุฑารัตน์ ตั้งสมบูรณ์ (2547) ทำการศึกษาเรื่องกลยุทธ์ทางการตลาดของผ้าทอพื้นเมือง กรณีศึกษา ผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดราชบุรี มีความมุ่งหมายเพื่อการศึกษาและเปรียบเทียบปัจจัยการผลิตด้านรูปแบบ ระยะเวลาในการทอและต้นทุนวัตถุดิบ และการตลาดด้านปริมาณการขายรายได้จากการขาย และกำไรจากการขาย เพื่อศึกษากลยุทธ์ทางการตลาดของผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดราชบุรี ในกลุ่มผ้าจากไทยวนโดยกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ ช่างทอผ้าพื้นเมือง ตำบลคูบัว ตำบลดอนแร่ ตำบลรางบัว จำนวน 406 คน และประธานศูนย์หัตถกรรมผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดราชบุรี และเจ้าของร้านผ้าทอพื้นเมืองในจังหวัดราชบุรี จำนวน 8 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม มุ่งการวิเคราะห์ปัจจัยการผลิต การวิเคราะห์ปัจจัยการตลาด การวิเคราะห์ผลลัพธ์จากการผลิต การวิเคราะห์ผลลัพธ์ทางการตลาด การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการการช่วยเหลือ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการผลิตด้านรูปแบบ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการตลาดในด้านผลิตภัณฑ์ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทั่วไป การวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบปัจจัยทั่วไปโดยสามารถสรุปได้ดังนี้ การทอผ้าจากไทยวน เน้นการส่งเสริมลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไทยวน ที่มีความละเอียดอ่อนช้อย นอกจากนี้ยังมีการพัฒนารูปแบบต่างๆ รวมถึงวัตถุดิบที่มีคุณภาพเพื่อให้เกิดความแปลกใหม่ในอีกด้านของสีสันทัน ซึ่งในการกำหนดราคาจะขึ้นอยู่กับกำหนดราคาจากลวดลาย ความยากง่ายในการทอ ซึ่งผู้ทอและตามศูนย์หัตถกรรมต่างๆจะมีวิธีการส่งเสริมการตลาดที่แตกต่างกัน

สุพรรณ สมไทย และคณะ (2550) ทำการศึกษา การออกแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้านโดยแนวคิดจากวัฒนธรรมชาวไทยทรงดำ มีจุดมุ่งหมายเพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้าน โดยมีแนวคิดจากวัฒนธรรมชาวไทยทรงดำ และพัฒนาลวดลายบนผลิตภัณฑ์ให้กลมกลืนกับการตกแต่งบ้านในปัจจุบัน พบว่า ผลการศึกษาลวดลายและสีบนผ้าทอมาเป็นแนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์ ผ้ามา่น ผ้าปูโต๊ะ และหมอนอิง ใน 3 รูปแบบ 3 สไตล์ คือ สไตล์คลาสสิก สไตล์ร่วมสมัย และสไตล์สมัยใหม่ ซึ่งทั้ง 3 สไตล์นั้น สามารถนำมาตกแต่งภายในบ้านปัจจุบันได้ แต่ผลการประเมินส่วนใหญ่จะเลือกสไตล์คลาสสิก ซึ่งมีรูปแบบลวดลายใกล้เคียงของเดิมมาก ทำให้ผู้ผลิต ผลิตได้ง่าย และผู้บริโภคจะรู้จักมากกว่าเป็นลวดลายจากวัฒนธรรมไทยทรงดำ การนำลวดลายและเทคนิควิธีการทำมาออกแบบใหม่ให้ใช้ได้ในปัจจุบัน เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กลุ่มผู้ผลิตและเป็นการเพิ่มความหลากหลายในรูปแบบผลิตภัณฑ์ไทยทรงดำ ซึ่งของเดิมไม่มี เป็นการสร้างงานและสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มผู้ผลิต และเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยทรงดำให้กลมกลืนกับสังคมปัจจุบัน

ดวงพร ตั้งวงศ์ (2554) ทำการศึกษา การพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากผ้าพื้นเมืองไทยทรงดำอำเภอเขาย้อย จังหวัดราชบุรี พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากผ้าพื้นเมืองไทยทรงดำ ควรมีการพัฒนาในด้านรูปแบบ และมีความต้องการให้ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากผ้าพื้นเมืองไทยทรงดำ ควรมีการพัฒนาในด้านรูปแบบ และมีความต้องการให้ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากผ้าพื้นเมืองไทยทรงดำ มีสีดั้งเดิมของชาวไทยทรงดำ ซึ่งในการพัฒนาหรือประยุกต์ผลิตภัณฑ์ประเภทเคหะสิ่งทอนั้น ทุกรูปแบบจะต้องไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของลวดลาย สีสันทัน การใช้วัตถุดิบต่างๆ มาใช้ในการตกแต่งหรือจะเป็นรูปแบบของผลิตภัณฑ์ สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ต้องคำนึงคือ ความกลมกลืนของผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะเป็นการสร้างคุณค่า และความน่าสนใจของผลิตภัณฑ์ให้น่าใช้ยิ่งขึ้นไปอีกด้วย

พรสรวง วงศ์สิงห์ทอง (2557) กล่าวว่า การใช้แนวคิดการออกแบบอย่างยั่งยืน ในการพัฒนารูปแบบเครื่องแต่งกายสตรีที่ผลิตจากผ้าทอมือของอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย ทำให้เกิดประโยชน์ในหลายด้าน ทั้งการสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งการเพิ่มทางเลือกใหม่ๆให้กับผู้บริโภค ในการเลือกซื้อเครื่องแต่งกาย การปรับรูปแบบให้เข้ากับแนวโน้มแฟชั่น การสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้ผลิตภัณฑ์ของชุมชนมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

เล่าวลีขณ คงคณณนย (2549) กล่าวว่า การใช้โครงร่างเงา (Silhouettes) มีบทบาทสำคัญในการออกแบบเครื่องแต่งกายเพราะจะเป็นตัวกำหนดโครงร่างภายนอกของเครื่องแต่งกาย การใช้โครงร่างเงาที่ดีจะทำให้ผู้สวมใส่เกิดความพึงพอใจเมื่อพบเห็น โครงร่างเงาจะส่งผลกระทบต่อส่วนต่างๆ ของเครื่องแต่งกายและรูปร่างของผู้สวมใส่ได้ ในกลุ่มคนที่มรสนิยมในการแต่งกายดีจะใช้การมองโครงร่างเงาของเครื่องแต่งกายที่จะเลือกซื้อเป็นอันดับแรก มากกว่ามองในส่วนของการตกแต่ง เพราะโครงร่างเงาที่เรียบง่ายจะมีความทันสมัยกว่าการตกแต่งที่มากในเครื่องแต่งกาย การตกแต่งเส้นกรอบนอกจะเปลี่ยนไปตามสมัยนิยมจากแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้วิจัยศึกษา พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าทอนั้นต้องหาลักษณะเด่นของลายผ้าของชุมชน นำมาเป็นเอกลักษณ์ในการสร้างแนวทางการออกแบบเครื่องแต่งกายไปในทิศทางเดียวเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายจดจำสินค้าของชุมชนได้ โดยใช้หลักและกระบวนการในการออกแบบเครื่องแต่งกาย

เครื่องมือการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth Interview) โดยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว (Face to Face Interview)

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการออกแบบเครื่องแต่งกายสตรีจากผ้าฝ้ายมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลผ้าฝ้ายทอมือ ไทลื้อ
2. สัมภาษณ์ตัวแทนชุมชนและตัวแทนจำหน่ายเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการในการขยายกลุ่มลูกค้า
3. ใช้หลักการออกแบบเครื่องแต่งกาย วิเคราะห์ปัญหาลักษณะรูปแบบเครื่องแต่งกายที่ชุมชนมีอยู่
4. สร้างแนวทางในการออกแบบเครื่องแต่งกายสตรีจากผ้าฝ้ายที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้หลักในการออกแบบเครื่องแต่งกาย ซึ่งยึดหลักองค์ประกอบพื้นฐาน ได้แก่ เส้น (Line) สี (Color) ที่ว่าง (Space) รูปแบบหรือรูปร่าง (Form) พื้นผิว (Texture) โครงร่างเงา (Silhouettes) และนำเอกลักษณ์ของผ้าฝ้ายไทลื้อ และจังหวัดน่านมาใช้เป็นแรงบันดาลใจ

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

ลักษณะเด่นของผ้าฝ้ายทอมือไทลื้อ

จากการศึกษาพบว่าผ้าฝ้ายทอมือไทลื้อที่ชุมชนผลิตเพื่อจำหน่ายมี 2 ประเภท คือ ผ้าทอลายน้ำไหล และผ้า ลายขีด โดยมีรายละเอียดดังนี้

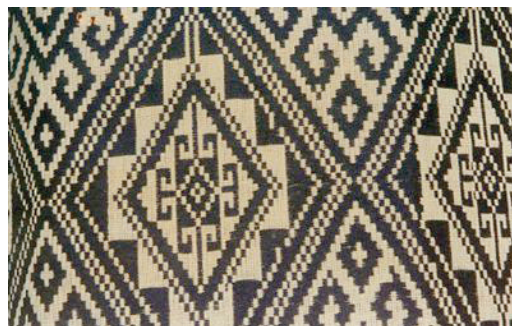

ภาพที่ 1 ผ้าทอลายน้ำไหล

ภาพที่ 2 เครื่องแต่งกายที่ทางชุมชนใช้ผ้าทอลายน้ำไหลผลิต

ผ้าทอลายน้ำไหล เป็นผ้าฝ้ายทอมือที่มีลวดลายคล้ายสายน้ำตามแบบชาวไทลื้อใน ปัจจุบันมีการพัฒนารูปแบบไปเรื่อยๆ เช่น ลายน้ำไหลสอสี ลายน้ำไหลสายรุ้ง นิยมใช้ไหมเงินและไหมทอง เทคนิคการทอจะเป็นแบบลายขัตรีธรรมดา แต่ใช้ด้ายหลากสีพุ่งเกาะเกี่ยวกันเป็นช่วงๆ ให้เกิดจังหวะของลายน้ำไหลเป็นลักษณะเฉพาะของชาวเมืองน่าน เรียกกรรมวิธีการทอนี้ว่า “ล้วง” แต่ชาวไทลื้อ อำเภอเชียงของ และเชียงคำ จังหวัดเชียงราย เรียกว่า “เกาะ” เทคนิคนี้อาจดัดแปลงพัฒนาเป็นลายอื่นๆ เรียกว่า ลายผักแว่น ลายจรวด ฯลฯ เป็นต้น โดยผ้าทอลายน้ำไหลถือว่าเป็นลายที่ทางชุมชนนำมาใช้ผลิตเครื่องแต่งกายมานานตั้งแต่ก่อตั้งชุมชนจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 3 ผ้าทอลายขิด

ภาพที่ 4 เครื่องแต่งกายที่ทางชุมชนใช้ผ้าทอลายขิดในการตกแต่ง

ผ้าทอลายซิด คือ ผ้าที่ทอเก็บแบบซิด หรือเก็บดอก เหมือนผ้าที่มีการปักดอกด้วยฝีมือประณีต มีความยากในการทอสูง การทอผ้าซิดต้องใช้ไม้เก็บซิดเป็นอุปกรณ์สำคัญในการทอตลอดเวลา ไม้เก็บซิดจะเป็นสิ่งบังคับให้เกิดลวดลายต่างๆบนเนื้อผ้า ซึ่งจะมีรูปทรงแบบลายเรขาคณิต ลายทอซ้ำกันตลอดผืนขนาดเล็กใหญ่ตามประโยชน์ใช้สอย ลายซิดต่างๆได้มาจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามที่ได้พบเห็น และมีความหมายในการใช้งาน เช่น ซิดดอกแก้ว ได้มาจากดอกไม้ชนิดหนึ่ง มีกลิ่นหอม เป็นลายที่ใช้สำหรับไหว้ผู้ใหญ่ ซิดแมงเงาได้มาจากแมงมีพิษชนิดหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายแมลงปอง แต่ตัวเล็กกว่าเป็นลายที่ใช้สำหรับรับแขกที่บ้าน ซิดขันกระหย่องได้ลายมาจากขันชนิดหนึ่งที่ชาวบ้านใช้สำหรับใส่ดอกไม้บูชาพระ ต่อมาได้มีการดัดแปลงให้เป็นประโยชน์ใช้สอยอื่นๆ เช่น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ผ้า màn ผ้าคลุมเตียง กระเป๋าถือ โคมไฟ ฯลฯ โดยผ้าทอลายซิดเป็นลายที่ชุมชนนำมาใช้ในการตกแต่งเครื่องแต่งกายได้ไม่นานนัก

ผลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน

ทางชุมชนมีความต้องการที่จะขายกลุ่มลูกค้าเพื่อสร้างงานและรายได้ให้กับสมาชิก โดยมีความคิดว่าจะผลิตเครื่องแต่งกายสำหรับสตรีที่มีอายุอยู่ในช่วง 30 - 40 ปี ซึ่งด้วยลักษณะการทำงานในการผลิตเครื่องแต่งกายในแบบที่ชุมชนมีอยู่เดิมคือ ให้สมาชิกทอผ้าออกมาเป็นผืน หัวหน้าชุมชนเป็นคนออกแบบและสร้างแบบตัดโดยหัวหน้าชุมชนไม่มีความรู้พื้นฐานในการออกแบบมาก่อน จึงเลือกใช้วิธีเปิดดูแบบตามนิตยสารและมาประยุกต์ตามความคิดของตนเอง ส่งผลให้รูปแบบเครื่องแต่งกายที่ได้ดูสวยงาม ไม่ดึงดูดกลุ่มเป้าหมายใหม่

ภาพที่ 5 เครื่องแต่งกายรูปแบบเดิมและเครื่องแต่งกายรูปแบบใหม่

ผลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนจำหน่ายของชุมชนในการออกร้านงานศิลปาชีพ ประทับไทย ครั้งที่ 4 วันที่ 8-16 สิงหาคม 2558 กลุ่มลูกค้าให้ความสนใจในเครื่องแต่งกายรูปแบบเดิมที่ใช้ผ้าทอลายน้ำไหลน้อยลง เพราะรูปแบบมีความใกล้เคียงกับของร้านค้าอื่นๆ แต่มีความสนใจในรูปแบบใหม่ที่ใช้ผ้าทอลายขีดทำรายละเอียดการตกแต่งในปริมาณที่น้อยลงมีโครงสร้างที่เป็นทรงตรงไม่เข้ารูปทำให้ดูทันสมัยกว่าของเดิมที่ทางชุมชนนำมาจำหน่ายมากกว่า

นอกจากนี้แล้ว ทางชุมชนยังขาดหลักในการออกแบบเครื่องแต่งกายที่เหมาะสมกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ยังไม่สามารถขยายกลุ่มเป้าหมายได้ จึงต้องใช้หลักพื้นฐานองค์ประกอบในการออกแบบดังนี้ เส้น(Line) สี (Color) ที่ว่าง (Space) รูปแบบหรือรูปร่าง (Form) พื้นผิว (Texture) โครงร่างเงา (Silhouettes) ซึ่งในการออกแบบเครื่องแต่งกายจะใช้เป็น สี (Color) รูปแบบ (Form) ลวดลาย (Texture) โครงร่างเงา (Silhouettes) และรายละเอียดการตกแต่ง (Detail)

ผู้วิจัยจึงนำเครื่องแต่งกายที่ทางชุมชนผลิตออกมาเพื่อจำหน่ายในช่วงเดือนมกราคม-เดือนสิงหาคม 2558 มาวิเคราะห์ในตารางเพื่อหารูปแบบที่ควรพัฒนาให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายของชุมชนที่มีอายุ 30-40 ปีที่ชอบเครื่องแต่งกายจากผ้าฝ้ายทอแต่หารูปแบบที่ทันสมัยกว่าที่มีอยู่ไม่ได้ โดยใช้หลักพื้นฐานองค์ประกอบในการออกแบบเครื่องแต่งกาย เป็นเกณฑ์

ตารางวิเคราะห์ลักษณะของตัวอย่างเครื่องแต่งกายของชุมชนจำนวน 10 ชุดโดยคัดจากรูปแบบชุดทำงานที่มีจำหน่ายตั้งแต่เดือนมกราคม - เดือนสิงหาคม 2558 เพราะเป็นรูปแบบที่ทางชุมชนทำออกมาจำหน่ายมากที่สุด

ตารางที่ 1 ตารางวิเคราะห์ลักษณะของตัวอย่างเครื่องแต่งกายของชุมชน

ตัวอย่างเครื่องแต่งกาย	รูปแบบ	ลวดลาย	การตกแต่ง	สี	โครงร่างเงา
	ชุดทำงาน	ผ้าพื้น ผ้าทอลายน้ำไหล	ใช้แถบสีติดต่อกับ ผ้าพื้นในแนวขวาง ใช้ ระบายซ้อนเป็นชั้นตัด ต่อ		
	ชุดทำงาน	ผ้าพื้น ผ้าทอลายน้ำไหล	ใช้ระบายต่อตรงเส้น เกร็ดเป็นแนวตั้ง ใช้ แถบสีเข้มสลับสีอ่อน ติดต่อกันในแนวตั้ง กั้นตามแนวเส้นเกร็ด		
	ชุดทำงาน	ผ้าพื้น ผ้าทอลายขีด	ใช้ระบายต่อตรงปก ใช้แถบผ้าสีทองตัดต่อ ตามแนวนอน กั้นตาม แนวเส้นเกร็ด		

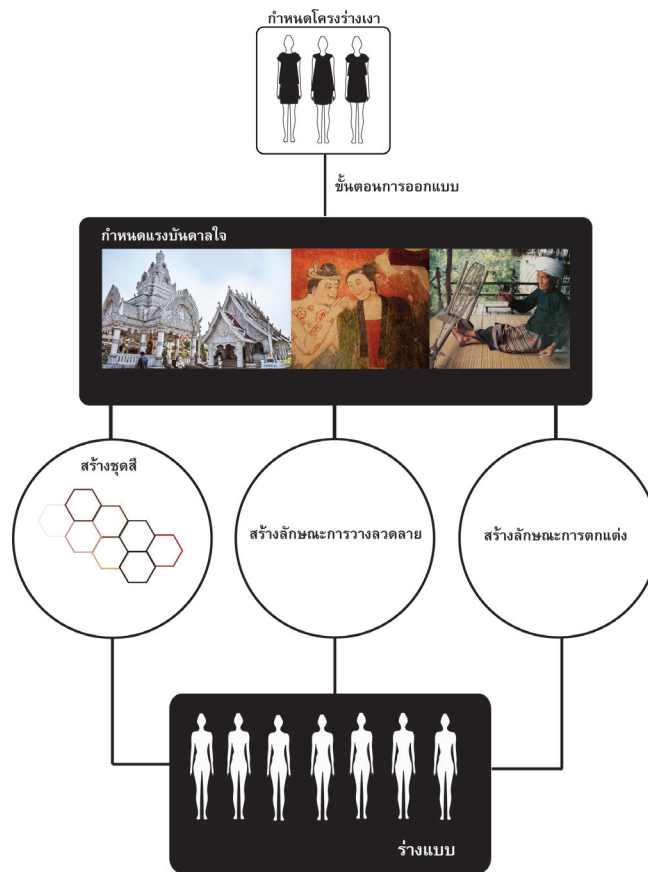
ตารางที่ 1 (ต่อ) ตารางวิเคราะห์ลักษณะของตัวอย่างเครื่องแต่งกายของชุมชน

ตัวอย่างเครื่องแต่งกาย	รูปแบบ	ลวดลาย	การตกแต่ง	สี	โครงร่างเงา
	ชุดทำงาน	ผ้าทอลายน้ำไหล	ใช้ระบายเป็นชั้นตัดต่อ ใช้การวางผ้าเฉียงตัดกับการวางแนวนอน		
	ชุดทำงาน	ผ้าพื้น ผ้าทอลายตาราง	ใช้ผ้าลายตารางตัดต่อกับผ้าพื้นเป็นเส้นเฉียงกลางตัว		
	ชุดทำงาน กึ่งลำลอง	ผ้าพื้น ผ้าทอลายขิด	ใช้แถบลายตัดต่อในแนวตั้ง ใช้ผ้าลายตกแต่ง		
	ชุดทำงาน กึ่งลำลอง	ผ้าพื้น ผ้าทอลายขิด	ใช้แถบลายตัดต่อในแนวนอน		
	ชุดทำงาน กึ่งลำลอง	ผ้าพื้น ผ้าทอลายขิด	ใช้แถบลายตัดต่อในแนวเฉียง		
	ชุดทำงาน กึ่งลำลอง	ผ้าพื้น ผ้าทอลายขิด	ใช้แถบลายตัดต่อในแนวตั้ง		
	ชุดทำงาน กึ่งลำลอง	ผ้าพื้น ผ้าทอลายขิด	ใช้แถบลายตัดต่อบนตัวเสื้อและชายกระโปรง ใช้ระบายต่อแขน		

จากการวิเคราะห์รูปแบบเครื่องแต่งกายของชุมชนตามหลักองค์ประกอบพื้นฐานในการออกแบบเครื่องแต่งกายได้ผลดังนี้

- ด้านรูปแบบเครื่องแต่งกาย เป็นชุดทำงาน หรือชุดทำงานกึ่งลำลอง ซึ่งไม่มีผลต่อการขยายกลุ่มเป้าหมายด้านลักษณะชุด จะเป็นชุดเดรสและเสื้อกระโปรงเข้าชุดกันทำให้โอกาสในการใช้สอยน้อยลง เพราะต้องใส่คู่กันตลอด
- ด้านลวดลายผ้า ส่วนใหญ่ในหนึ่งชุดจะใช้ผ้าทอสีพื้นเป็นหลัก ใช้ผ้าทอลายขีดและน้ำไหลเป็นส่วนตกแต่งตามลำดับ ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ชุมชน แต่ยังคงขาดการวางแผนในการใช้ผ้าพื้นกับผ้าลายในปริมาณที่เหมาะสม
- ด้านการตกแต่ง ใช้ผ้าที่มีลวดลาย ทั้งลายน้ำไหลและลายขีด โดยการตัดเป็นเส้น แล้วนำมาตัดต่อลงบนผ้าพื้น ตามแนวนอน แนวตั้ง และแนวเฉียง โดยไม่ได้ใช้หลักการออกแบบ ส่งผลให้เครื่องแต่งกายของชุมชนขาดเอกลักษณ์เฉพาะตัว โอกาสการใช้สอยน้อยลงเพราะยากที่จะนำไปสวมใส่ร่วมกับชุดอื่นได้ และเส้นแนวตั้งแนวนอนยังมีผลต่อสรีระของผู้สวมใส่ เช่น คนที่มีรูปร่างใหญ่ก็อาจจะไม่เลือกซื้อชุดที่เป็นลายขวาง เป็นต้น
- ด้านการใช้สีจะแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มสีจากลักษณะของลายผ้าที่ต่างกัน คือ ลายน้ำไหล จะมีสีเส้นที่หลากลายขึ้นอยู่กับทางเลือกสีมาย้อม แต่ลายขีดจะจำกัดอยู่ไม่กี่สี เพราะทางชุมชนนำผ้าไปใช้ร่วมกับผลิตภัณฑ์ในรูปแบบอื่นด้วย เช่น ผ้าคลุมเตียง หมอน กระเป๋า ฯลฯ แต่ในการออกแบบแล้วการจำกัดจำนวนสีถือเป็นเรื่องที่ดี เพราะจะทำให้ภาพรวมของเครื่องแต่งกายไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้กลุ่มเป้าหมายจดจำสินค้าได้ ตรงกันข้ามถ้าชุมชนไม่วางแผนในการย้อมสีฝ้ายที่จะนำมาทอลายน้ำไหลก็จะทำให้เกิดความหลากหลายจนเกินไป
- ด้านโครงร่างเงา ส่วนมากเป็นโครงชุดที่เข้ารูป ในท่อนบน และท่อนล่างเป็นทรงตรง ซึ่งถือว่ามีความเลือกให้กับกลุ่มเป้าหมายน้อยมาก โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายกลุ่มใหม่ที่ต้องการโครงชุดที่ไม่เข้ารูปตามสมัยนิยม

จากผลที่ได้ ทำให้สามารถสร้างขั้นตอนแนวทางในการออกแบบได้ดังนี้

ภาพที่ 6 แนวทางในการออกแบบ

ดังนั้นแนวทางในการพัฒนารูปแบบเครื่องแต่งกายสตรีจากผ้าฝ้ายทอมือ คือ มีรูปแบบเครื่องแต่งกายที่หลากหลาย แยกท่อนบนท่อนล่าง เช่น เสื้อ กระโปรง มีโครงชุดที่ไม่เข้ารูป วางแผนการออกแบบอย่างเป็นขั้นตอน สร้างลักษณะเฉพาะในการออกแบบจากการใช้แรงบันดาลใจในการออกแบบ เพื่อให้เกิดกลุ่มสีที่จะใช้ในการย้อมผ้า เกิดลักษณะของการวางลวดลายและเครื่องตกแต่งต่างๆให้ไปในทิศทางเดียวกัน และปริมาณที่เหมาะสม โดยเมื่อเปรียบเทียบกับหลักการออกแบบเครื่องแต่งกายที่มีขั้นตอนที่เริ่มต้นจากการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย หาแรงบันดาลใจแนวคิดทางการออกแบบ แล้วนำไปสู่ โครงร่างเงา และรายละเอียดต่างๆ จะมีกระบวนการที่แตกต่างกันคือ จากการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนเมือง มาสู่การหาโครงร่างเงาก่อนที่จะหาแรงบันดาลใจและแนวคิด เพราะจากงานวิจัยพบว่า แบบที่ทางชุมชนออกแบบไม่ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และแนวทางที่ง่ายที่สุดที่จะทำให้ทางชุมชนพัฒนาศักยภาพในการออกแบบได้ง่ายคือ การนำโครงร่างเงา ขึ้นมาเป็นตัวตั้งในการออกแบบก่อนที่จะลงรายละเอียดในส่วนอื่นต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. การกำหนดโครงร่างเงาสามารถเปลี่ยนไปตามกระแสนิยมในการเลือกใช้เครื่องแต่งกายของกลุ่มเป้าหมายได้
2. แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการออกแบบเครื่องแต่งกายสามารถนำไปใช้กับผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกายของชุมชนอื่น โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบตามกลุ่มเป้าหมายและแรงบันดาลใจในการออกแบบตามลักษณะท้องถิ่นนั้นได้

บรรณานุกรม

- กมลทิพย์ คำใจ. (2550). *การวิจัยและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไทลื้อ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่สู่ความยั่งยืน*. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- จุฑารัตน์ ตั้งสมบุรณ์. (2547). *กลยุทธ์ทางการตลาดของผ้าทอพื้นเมือง กรณีศึกษา: ผ้าทอพื้นเมืองของจังหวัดราชบุรี*. ปรียญาณิพนธ์ ธก.ม. (การตลาด), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ดวงพร ตั้งวงศ์. (2544). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากผ้าพื้นเมืองไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. (2551). *มรดกวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ.ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- นวลแข ปาลิวิธิ. (2542). *ความรู้เรื่องผ้าและเส้นใย*. กรุงเทพฯ: บริษัทซีเอ็ดดูเคชั่น.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. (2548). *คู่มือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ*.
บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- ลำแพน จอมเมือง และ สุทธิพงษ์สุโสภภาพล. (2546). *ผ้าทอไทลื้อ: เศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง*. รายงานการวิจัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- นฤที วัฒนภู. (2555). *ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: วาดศิลป์.
- นวลน้อย บุญวงษ์. (2542). *หลักการออกแบบ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยะลักษณ์ พุทวงศ์ และ วชิราภรณ์ วรพงศ์พัฒนา. (2551). *รายงานการวิจัยโครงการวิจัยแบบบูรณาการเพื่อพัฒนาศักยภาพการแข่งขันของธุรกิจชุมชนในเขตภาคเหนือสู่ระดับสากลอย่างยั่งยืน*. กลุ่มทอผ้าไหม บ้านเนินไทรพัฒนา.
- พรสนอง วงศ์สิงห์ทอง. (2550). *การออกแบบและพัฒนาแฟชั่นและมัณฑนภัณฑ์*. กรุงเทพมหานคร: วิสคอมเซ็นเตอร์.
- พัตชา อุทิศวรรณกุล. *เอกสารประกอบการสอน Fashion and Merchandise การจัดการบริหารสินค้าแฟชั่น*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาานุมิตศิลป์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัน บุญสิงห์. (2556). *ผ้าทอในอำเภอเวียงเชียงรุ้ง*. edited by ปรัชญ์ หาญกล้า.
- รถ เดชพันธ์. (2556). *ผ้าทอในอำเภอเวียงเชียงรุ้ง*. edited by ปรัชญ์ หาญกล้า.
- สุพรรณ สมไทยและคณะ. (2550). *การออกแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้านโดยแนวคิดจากวัฒนธรรมชาวไทยทรงดำมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต*, กรุงเทพฯ.
- สุวิทย์ วงศ์จุริราวิชย์. (2554). *ดีไซน์...เปลี่ยนโลก*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ.
- เสาวลักษณ์ คงคาอุณาย. (2549). *ศิลปการตกแต่งเสื้อผ้า = Decorative arts for clothing*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.